HANDELINGEN VAN
HET COLLOQUIUM 2023

Observatorium
Krediet en
Schuldenlast

VERANTWOORD CONSUMENTENKREDIET : DOEL BEREIKT ?

Klik hier om het programma van het colloquium raad te plegen

Deze publicatie is het werk en de eigendom van de vzw Observatorium Krediet en Schuldenlast. Datum eerste publicatie: oktober 2023 Datum laatste update: oktober 2023

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder de voorafgaande toestemming van de uitgever.

COLLOQUIUM VAN HET OBSERVATORIUM VOOR KREDIET EN SCHULDENLAST
(28 SEPTEMBER 2023, BRUSSEL)

Met de medewerking van

Min Berghmans
Juriste, SAM Steunpunt Mens en Samenleving vzw

Leen De Cort
Algemeen seceretaris, BV-OECO

Bertel De Groote
Professor Recht, UGent

Patrick Delcambre
Human Ressources and Legal Director, Cofidis

Vincent Delforge
Vrederechter, tweede kanton Charleroi

Jean-Philippe Ducart
Manager Public Affairs & Media Relation, Testaankoop

Anne Fily
Senior Research Coordinator, Réseau Financité

Christophe Legrand
Adviseur microkredieten voor particulieren, Crédal

Vincent Magnée
Directeur, Nationale Bank van België
Voorzitter van het Observatorium Krediet en Schuldenlast

Kathleen Sors
Inspecteur Financiële cel, FOD Economie

Ivo Van Bulck
Algemeen secretaris, Beroepsvereniging van het Krediet

Johan Vannerom
Doctor in de Rechten, advocaat en universitair docent aan de Erasmusuniversiteit in Rotterdam

Jan Verplaetse
Filosoof, faculteit Recht en Criminologie, UGent

INHOUDSTAFEL

Voorstelling van de dag en de doelstellingen 6

Vincent Magnée
Directeur van de Nationale Bank van België en voorzitter van het Observatorium Krediet en Schuldenlast

THEMA 1 - VERANTWOORD KREDIET 9

Wat is een verantwoord krediet? 10

Jan Verplaetse
Filosoof, faculteit Recht en Criminologie, UGent

THEMA 2 - DE MARKT VAN HET CONSUMENTENKREDIET 12

Hoe evolueert de markt van het consumentenkrediet in België? 13

Elisa Dehon
Economiste, Observatorium Krediet en Schuldenlast

Ivo Van Bulck
Algemeen secretaris, Beroepsvereniging van het Krediet

Leen De Cort
Algemeen secretaris, BV-OECO

THEMA 3 - VERANTWOORD CONSUMENTENKREDIET: FOCUS OP WETGEVING EN GESCHILLEN 22

Verantwoord consumentenkrediet in de Belgische wetgeving 23

Johan Vannerom
Doctor in de Rechten, advocaat en universitair docent aan de Erasmusuniversiteit in Rotterdam

Geschillen en consumentenkrediet: vredegerecht en FOD Economie aan het woord 25

Vincent Delforge
Vrederechter, tweede kanton Charleroi

Kathleen Sors
Inspecteur Financiële cel, FOD Economie

Afbetalingsplan, bundelen van kredieten, betaalfaciliteiten, schuldbemiddeling enz. Welke oplossingen voor consumenten met problemen of een betalingsachterstand? Welke gevolgen voor de kredietverstrekker? 28

Virginie Sautier
Juriste, Observatorium Krediet en Schuldenlas

Patrick Delcambre
Human Ressources and Legal Director, Cofidis

Jean-Philippe Ducart
Manager Public Affairs & Media Relation, Testaankoop

Min Berghmans
Juriste, SAM Steunpunt Mens en Samenleving vzw

THEMA 4 - SLUIT VERANTWOORD KREDIET BEPAALDE CONSUMENTEN UIT? 38

Elisa Dehon
Economiste, Observatorium Krediet en Schuldenlast

Anne Fily
Senior Research Coordinator, Réseau Financité

Christophe Legrand
Adviseur microkredieten voor particulieren, Crédal

Conclusion 47

Caroline Jeanmart
Directrice, Observatorium Krediet en Schuldenlast

Voorstelling van de dag en de doelstellingen

Vincent MAGNÉE
Directeur van de Nationale
Bank van België en voorzitter van het
Observatorium Krediet en Schuldenlast

Dames en heren,

Ik heet u allen van harte welkom.

[Praktische informatie over het verloop van deze dag]

Het is mij, als directeur van de Nationale Bank van België en voorzitter van het Observatorium, een genoegen u opnieuw welkom te heten in dit auditorium van de Nationale Bank van België voor het 30e OKS-colloquium.

Volgend jaar vieren we het 30-jarig bestaan van onze vzw.

Het colloquium van dit jaar is gewijd aan consumentenkrediet.

Waarom deze keuze?

Allereerst omdat krediet een onderwerp is waar het OKS heel veel aandacht aan besteedt.
En natuurlijk ook omdat het een heel actueel onderwerp is:

- De hervorming van de Europese richtlijn over consumentenkrediet werd op 12 september 2023 door het Europees Parlement goedgekeurd en moet in Belgisch recht worden omgezet.
- De overheid en de pers hebben de afgelopen maanden veel aandacht besteed aan producten die op consumentenkrediet lijken, maar dat niet zijn (BNPL).
- Sinds enkele jaren is er een trend die zich almaar duidelijker aftekent: ondanks de opeenvolgende crisissen wijzen de statistieken op een afname van het aantal

achterstallige consumentenkredieten en op een daling van de uitstaande bedragen.

We wilden dit thema niet op een 'traditionele' manier benaderen, maar als rode draad het label 'verantwoord' nemen dat we in zowat elke consumentensector en in de hele economie terugvinden.

Met deze verantwoordelijkheidskwestie als uitgangspunt willen we feiten vaststellen, licht werpen op problemen, maar ook en vooral mogelijke verbeteringen en aanbevelingen formuleren. We willen met dit colloquium vooruitblikken naar de toekomst en ingaan op trends die zich aftekenen.

Hiervoor gebruiken we *ex cathedra* presentaties van specialisten, panelgesprekken en discussies met het publiek. Er zullen gedurende de dag dus een aantal debatmomenten plaatsvinden en ik nodig jullie van harte uit om hieraan deel te nemen.

Als er over consumentenkrediet wordt gepraat, gebeurt dat vaak vanuit het perspectief van de verschillende betrokken partijen. Bij het Observatorium kiezen we voor een interdisciplinaire, objectieve en multidisciplinaire aanpak. Het programma is zo opgezet dat verschillende disciplines, die niet altijd de gewoonte hebben om met elkaar te praten, ideeën kunnen uitwisselen: filosofie, economie, rechten, maatschappelijk werk en sociologie. We wilden geen enkele partij over het hoofd zien.

Deze veelheid aan perspectieven op een onderwerp waarbij heel uiteenlopende spelers betrokken zijn, kan alleen maar bijdragen tot een beter begrip van de rol die ze vervullen en van de manier waarop ze samenwerken. Hoe mensen over consumentenkrediet denken, hangt immers sterk samen met hun opleiding. Al deze spelers zijn meestal niet gewend om met elkaar te praten. Een colloquium als het onze biedt de gelegenheid om visies te verbreden en zo meer inzicht te verwerven in de werking van het systeem om te komen tot een multidisciplinaire benadering van consumentenkrediet. Het belicht de wisselwerking tussen schuldeisers, invorderaars, magistraten, advocaten, maatschappelijk werkers en psychologen.

Om in te gaan op de vele economische, politieke en maatschappelijke problemen die vandaag met consumentenkrediet gepaard gaan, hebben we het colloquium in vier sessies opgedeeld.

Tijdens de eerste sessie denken we samen na over een macrovisie op verantwoordelijkheid. Het voorgestelde filosofische standpunt haalt ons ongetwijfeld uit onze comfortzone en brengt onze zekerheden aan het wankelen.

De tweede sessie gaat over de markt voor consumentenkrediet. We kijken naar producten, spelers en de markt, waarbij een vertegenwoordiger van de kredietverstrekkers en een vertegenwoordiger van de consumenten worden

uitgenodigd om hun mening te geven. Het Observatorium schetst een beeld van de markt, waarbij cijfers van de afgelopen 10 jaar worden geanalyseerd en geïnterpreteerd.

De derde sessie gaat over de evolutie van de wetgeving in de richting van 'verantwoordelijker' krediet en oplossingen voor de kredietverstrekker/consument bij wanbetaling. Advocaten, economen, economische inspecteurs, vrederechters, kredietverstrekkers, consumentenverenigingen en vertegenwoordigers van schuldbemiddelaars nemen het woord om hun ervaringen te delen en manieren voor te stellen hoe een en ander beter kan.

Tot slot focust het vierde thema van de dag op de gevolgen van verantwoord krediet: de uitsluiting van bepaalde consumenten van de toegang tot krediet. Het Observatorium geeft een analyse van deze thematiek in België. De perspectieven van onderzoek en praktijk worden dan gedeeld om een brede denkoefening over dit onderwerp op gang te brengen.

We ronden tot slot onze werkzaamheden af en nodigen jullie van harte uit voor een drink.

* * *

Ik wil graag van deze gelegenheid gebruikmaken om alle deelnemers aan dit colloquium te bedanken. Ik bedank in het bijzonder de sprekers, die ons laten profiteren van hun vele inzichten in de verschillende aspecten van het thema dat ons vandaag samenbrengt. Tot slot bedank ik het hele team van het Observatorium, dat kosten noch moeite heeft gespaard om dit colloquium tot in de puntjes voor te bereiden.

* * *

Het is hoog tijd om het woord te geven aan de spreker die het eerste deel van het colloquium voor zijn rekening neemt.

We zijn vereerd Bertel De Groote te mogen verwelkomen als moderator van dit colloquium.

Bertel De Groote is als hoofddocent verbonden aan de faculteit economie en bedrijfskunde van de Universiteit Gent. Hij doceert er juridische opleidingsonderdelen. Hij is reeds geruime tijd geïnteresseerd in overmatige schuldenlast en vooral de juridische omkadering van de curatieve omkadering ervan. Hij is lid van het bestuursorgaan van het Observatorium Krediet en Schuldenlast. Daarnaast heeft hij een grote interesse in onderwijsrecht en kwaliteitszorg in het hoger onderwijs.

Dit maakt hem de ideale moderator voor onze werkzaamheden vandaag en ik wil hem daar hartelijk voor bedanken.

THEMA 1

Verantwoord krediet

Jan VERPLAETSE
Filosoof, faculteit Recht en Criminologie, UGent

Powerpoint Presentatie

Over de morele schuld van de schuldenaar

Jan Verplaetse, hoofdocent moraalfilosofie, faculteit Recht en Criminologie Universiteit Gent. Auteur van onder meer *Het morele instinct* (2008), *Het morele brein* (2009) en *Zonder vrije wil* (2011).

De maatschappelijk omgang met problematische schulden schommelt ethisch gezien tussen *twee onrechtvaardigheden* die we beter vermijden. Een eerste onrechtvaardigheid duikt op wanneer we schuldenaars beschouwen als personen die de morele plicht hebben om hun schulden af te betalen, terwijl ze niet in de mogelijkheid zijn om hun schulden daadwerkelijk af te betalen. Blijven beweren dat zij morele schuld hebben aan hun oplopende schulden botst met het principe van 'moeten vereist kunnen'. Je mag van mensen niet het onmogelijke vragen. Een tweede onrechtvaardigheid duikt op wanneer schuldenaars slim profiteren van het onvermogen om gemaakte schulden niet te moeten afbetalen. We veroordelen mensen die zich schuldig maken aan beloftes waarbij ze er actief voor zorgen dat ze deze niet kunnen nakomen.

De afgelopen tijd zie je een voorzichtige tendens waarbij de nadruk op de tweede onrechtvaardigheid terugwijkt ten voordele van een evolutie in de richting van de eerste onrechtvaardigheid. Het is een tendens die parallel loopt met de evolutie in het strafrecht. Of het nu om strafzaken of schuldzaken gaat, in beide materies merk je een verschuiving van een *retributief model* naar een *herstelmodel*. Kenmerkend voor het retributieve model is dat het vertrekt van een vrij kiezend en rationeel handelende regelovertreder die door middel van straf of hoge terugbetalingskosten zijn verdiende loon krijgt voor het gepleegde misdrijf of de gemaakte schulden. Potentiële regelovertreders worden met strenge straffen of hoge schadebedingen afgeschrikt. Herstel van de geschonden relatie tussen dader of slachtoffer, schuldenaar of

schuldeiser is niet aan de orde. Het conflict wordt uitbesteed aan een machtige speler die de tegenpartij wantrouwt, op de loer ligt voor misbruik en geld verdient aan dit lucratieve businessmodel. De tweede onrechtvaardigheid rechtvaardigt dit model.

In het herstelmodel verlaat men dit wantrouwen en heeft men meer oog voor de achterliggende redenen voor het problematische gedrag. De dader of schuldenaar is niet langer een calculerende persoon maar eerder kwetsbaar individu dat met pech heeft af te rekenen en al eens verkeerde keuzes maakt. Schulden maken is geen middel om op sluwe wijze luxegoederen gratis aan te schaffen maar een *last ressort* om basisgoederen te verzekeren. De regie over het conflict moet terug naar de partijen, onder leiding van een herstel- of schuldbemiddelaar die werkt aan een overeenkomst die beide partijen tevredenstelt. De macht van derde partijen wordt aan banden gelegd. Dit model lijkt gevoelig voor de eerste onrechtvaardigheid.

Het herstelmodel is een stap in de goede richting. Toch ontsnapt dit model niet geheel aan de eerste onrechtvaardigheid. Al is er meer begrip voor hun situatie, schuldenaars die niet kunnen afbetalen, blijven de morele en juridische plicht hebben om dit toch te doen. *Zij moeten hun verantwoordelijkheid opnemen*. Doen zij dit niet, dan hebben ze hier schuld aan en valt ze dit te verwijten. Nochtans blijkt overvloedig uit recent onderzoek hoe onvermijdelijk sommige schulden wel zijn. Plaats je een gemiddeld persoon in dezelfde benarde socio-economische situatie, dan maakt die persoon eveneens schulden. Schuldenaars kiezen er niet voor om schulden te maken en die niet langer af te betalen. Als problematische schulden niet te vermijden zijn, over welke verantwoordelijkheid heeft dit model het dan?

Heeft dit onderzoek het bij het rechte eind dan impliceert het principe van 'moeten vereist kunnen' dat zij niet langer de morele plicht hebben om hun schulden (volledig) af te betalen. Ze hebben geen morele schuld aan het verzaken aan een plicht die er geen is. Allerlei middelen om hun financiële schuld te saneren zijn bijgevolg verdedigbaar. Je kan hierbij denken aan kwijtschelding van sommige schulden maar ook aan het laten vallen van het schadebeding. Maar wat dan met die tweede onrechtvaardigheid? Misbruik als keerzijde van mildheid? Aangezien de schuldenproblematiek in hoofdzaak een armoedeprobleem is en geen probleem van gebrekkige motivatie, hoeven we ons niet om die onrechtvaardigheid te bekommeren. Mensen zorgen er niet actief voor dat ze schulden niet langer hoeven te betalen door nog meer schulden te maken. Maken zij schulden, dan doen ze dit om te overleven in een samenleving die verwijtend kijkt naar wie in armoede leeft. De illusie van hun vermeende morele schuld treft hun al hard genoeg.

THEMA 2

De markt van het consumentenkrediet

Hoe evolueert de markt van het consumentenkrediet in België?

Elisa DEHON
Economiste, Observatorium Krediet en Schuldenlast

Powerpoint Presentatie

In deze presentatie bespreken we hoe de markt voor consumentenkrediet zich de afgelopen tien jaar heeft ontwikkeld. Voor we overgaan tot analyseren, moeten we een aantal termen definiëren. Dit lijkt voor sommigen misschien triviaal, maar is van essentieel belang voor een goed begrip van wat volgt. Het gaat om definities die in de beschikbare databanken worden gebruikt. Die kunnen afwijken van de termen die een kredietverstrekker in de praktijk hanteert.

- Consumentenkrediet = elk krediet om iets anders dan onroerend goed te financieren.
- Lening op afbetaling = vorm van consumentenkrediet. Lening met een bepaalde looptijd en vaste maandelijkse termijnen. Ze kan voor elk doel worden gebruikt en de begunstigde hoeft de bestemming van het voorgeschoten bedrag niet noodzakelijk te rechtvaardigen.
- Verkoop op afbetaling = vorm van consumentenkrediet, gekoppeld aan de aankoop van een specifiek goed of een specifieke dienst, waarvan de prijs in verschillende vaste maandelijkse termijnen moet worden betaald.
- Verrichting op afbetaling = lening op afbetaling + verkoop op afbetaling.
- Kredietopening = vorm van consumentenkrediet, een geldreserve die de kredietnemer volgens zijn behoeften kan gebruiken die binnen een in de overeenkomst vastgelegde termijn moet worden terugbetaald.
- Afbetalingsmogelijkheid = geen consumentenkrediet. Renteloze betalingsmethode met een terugbetalingstermijn van maximaal twee maanden en kosten van minder dan € 5,67 per maand (jaarlijks geïndexeerd).
- Kredietverstrekker = aanbieder van consumentenkrediet. Onderzoekt de kredietwaardigheid van de klant.

- Bemiddelaar = fungeert als schakel tussen de kredietverstrekker en de kredietnemer.
- Kredietinstelling = bank die consumentenkrediet verleent.
- Andere kredietmaatschappijen = andere kredietverstrekkers dan banken (bv.: alleen online beschikbaar).

Een van de belangrijkste evoluties van de markt voor consumentenkrediet in de afgelopen tien jaar is de afname van het aantal kredietverstrekkers. Deze daling geldt voor alle drie vormen van consumentenkrediet (lening op afbetaling, kredietopening en verkoop op afbetaling). Er zijn twee mogelijke verklaringen voor deze tendens. Sinds de crisis van 2008 is het aantal kredietinstellingen in België afgenomen. Een mogelijke verklaring hiervoor zijn de hogere kosten voor de banksector en de strengere wetgeving. Bovendien gelden er vanaf november 2015 nieuwe licentievereisten voor toegang tot het beroep van bemiddelaar in consumentenkrediet. Door deze nieuwe regelingen is de toegang tot dit beroep moeilijker geworden, wat tot een daling van het aantal bemiddelaars kan leiden. Sommige kredietverstrekkers die voor hun kredietproductie afhankelijk zijn van bemiddelaars, kunnen indirect impact van deze hervorming ondervinden.

Is deze afname van het aantal kredietverstrekkers en dus van de concurrentie gezond voor de markt van het consumentenkrediet in België? Aangezien er strikte regels gelden voor het toekennen van krediet, is deze daling van het aantal spelers niet echt een reden tot bezorgdheid. Bovendien laat de volgende bevinding toe om de daling van het aantal kredietverstrekkers in perspectief te plaatsen: een daling van het aantal achterstallige kredieten en van de samenhangende gemiddelde achterstallige bedragen. De opname van boek XVII in het wetboek van economisch recht, dat de toegang tot krediet moeilijker maakt voor personen die het wellicht niet kunnen terugbetalen, is een mogelijke verklaring voor de daling van het aantal achterstallige kredieten vanaf 2016.

Een andere bevinding over de evolutie van de markt de voorbije tien jaar is een daling van het aantal kredietnemers. Ook dat kan een mogelijke verklaring zijn voor de afname van het aantal achterstallige kredieten. Maar wat is het profiel van consumentenkredietnemers? Wie zijn de wanbetalers?

We beginnen met te kijken naar de indeling van consumentenkredietnemers in België. Wallonië telt meer consumentenkredietnemers dan Vlaanderen als we kijken naar de meerderjarige bevolking. We stellen ook vast dat meerderjarige personen die aan de Belgische kust wonen, meer consumentenkrediet opnemen dan andere meerderjarige inwoners in de provincie West-Vlaanderen. Duitse grensbewoners in de provincie Luik en Nederlandse grensbewoners in Vlaanderen hebben minder vaak een consumentenkredietovereenkomst dan de overige bewoners uit die provincie of uit Vlaanderen. Een mogelijke verklaring voor die opvallende vaststelling over de grensstreek met Nederland en Duitsland kan zijn dat deze grensbewoners kredieten

vaker in het buitenland dan in België afsluiten. Bij gebrek aan gegevens kunnen we die hypothese echter niet staven.

In tweede instantie kijken we naar de indeling van het aandeel van de meerderjarige bevolking met ten minste één achterstallig consumentenkrediet. Het is niet verrassend dat we hier dezelfde tendensen als bij de kredietnemers zien: de kans op een hoog percentage achterstallige kredietnemers is groter wanneer het percentage kredietnemers hoger ligt. Wallonië telt bijvoorbeeld verhoudingsgewijs meer achterstallige consumentenkredietnemers dan Vlaanderen, en grensbewoners uit Duitsland in de provincie Luik lijken minder te kampen met achterstallige consumentenkredieten dan de overige bewoners uit die provincie.

In Vlaanderen onderscheidt de Belgische kust zich van de rest van de provincie West-Vlaanderen wat het aantal achterstallige kredieten betreft. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest lijken de achterstallige kredieten gelijkmatiger verdeeld te zijn, met een hoger aandeel in Brussel en Sint-Joost-ten-Node. Gemeenten die bekendstaan om hun hoge gemiddelde lonen, tellen een aandeel achterstallige kredietnemers van minder dan 4% (Sint-Pieters-Woluwe, Watermaal-Bosvoorde, Oudergem, Sint-Lambrechts-Woluwe, Ukkel). In Wallonië zijn de meeste achterstallige kredietnemers te vinden langs de Samber- en Maas-corridor en meer bepaald in Bergen, La Louvière, Charleroi, Hoei, Luik en Verviers. Deze tendens is dezelfde als we de armoedegegevens erbij nemen. We onthouden dat de gemeenten met het hoogste percentage achterstallige kredietnemers deel uitmaken van de voormalige bastions uit de hoogdagen van de industrie en steenkoolnijverheid. Andere gemeenten in de Henegouwse laars of in het zuiden van de provincie Namen tellen ook een hoog percentage achterstallige kredietnemers.

We analyseerden ook de sociaaleconomische kenmerken van gemeenten met een hoog percentage (achterstallige) kredietnemers.[1] Tabel 1 vat onze resultaten samen.

[1] We voerden een reeks correlaties uit tussen het percentage (achterstallige) kredietnemers in verhouding tot de meerderjarige bevolking en verschillende sociaaleconomische variabelen. Lezers die geïnteresseerd zijn in de methodologie van deze analyse verwijzen we graag naar de analysenota van het Observatorium over consumentenkrediet.

Tabel 1: Resultaten van de sterkste positieve correlaties tussen sociaaleconomische variabelen en het aandeel (achterstallige) kredietnemers per gemeente

	Consumentenkredietnemer	Achterstallige consumentenkredietnemer
Leeftijdscategorie	36 tot 45 jaar	26 tot 35 jaar
Gezinstype	Eenoudergezin	Eenoudergezin
Opleidingsniveau	Gemiddeld	Laag
Inkomensschijf	Tussen € 10.001 en € 20.000	Tussen € 10.001 en € 20.000
Professionele situatie	Werkzoekend	Werkzoekend

We stellen vast dat jongere mensen (26-35 jaar) meer risico lopen op een achterstallig krediet, terwijl oudere mensen (36-45 jaar) vaker een uitstaand consumentenkrediet hebben. Bovendien blijken achterstallige kredietnemers een lager opleidingsniveau te hebben dan de totale populatie kredietnemers. Voor het overige treffen we bij (achterstallige) kredietnemers eenoudergezinnen, personen met een inkomen tussen €10.000,1 en €20.000 en werkzoekenden aan.

Om ons overzicht van de evoluties op de markt voor consumentenkrediet af te ronden, lichten we een paar specifieke vormen van krediet uit. We willen ze graag meer in detail bekijken vanwege hun typische kenmerken. Zo zijn ze bijvoorbeeld op een specifiekere doelgroep gericht.

Sociaal consumentenkrediet is een lening op afbetaling die meestal bedoeld is voor mensen met een laag inkomen en/of die geen toegang tot traditionele bankleningen kunnen hebben. Er is opnieuw meer belangstelling voor dit product nadat het jarenlang minder succes had. Gezien het doel is dit een positieve ontwikkeling.

De groene lening kan de vorm aannemen van een klassieke lening op afbetaling of van een sociaal krediet. Ze heeft een speciaal doel: de renovatie van een woning of een investering in energiebesparende maatregelen. De productie ervan is de afgelopen jaren gestegen. De regels voor het toekennen van sociale groene leningen verschillen echter sterk per gewest. Ze wordt ook door een groot aantal kredietverstrekkers aangeboden. Het is duidelijk dat deze lening de komende jaren essentieel wordt om de energietransitie te versnellen.

Indirect participatief krediet is een vorm van consumentenkrediet tussen particulieren. Een platform van derden brengt investeerders en kredietnemers met elkaar in contact. Particulieren stellen fondsen ter beschikking (in ruil voor een bepaald rendement) van

andere particulieren, zodat die een krediet kunnen afsluiten. Het platform van derden beoordeelt vervolgens de kredietwaardigheid van de kandidaat-kredietnemer en beslist op basis van het risico dat de investeerder wil lopen of een kandidaat-kredietnemer in aanmerking komt. Deze vorm van krediet is sinds 2017 beschikbaar voor particulieren in België en heeft zich een plaats op de markt weten te veroveren.

Hergroepering van kredieten is een financiële techniek waarbij verschillende kredieten worden gebundeld tot één krediet bij één kredietverstrekker. Deze praktijk werd oorspronkelijk ontwikkeld om kredietnemers in financiële moeilijkheden in staat te stellen hun budget opnieuw in evenwicht te brengen. We kunnen echter niet nagaan of dit doel wordt bereikt bij gebrek aan gegevens over deze praktijk (over het gebruik van dit systeem en wanbetalingen die ermee gepaard gaan).

De Europese Commissie wil de Europese richtlijn inzake kredieten voor consumenten (Richtlijn 2008/48/EG) hervormen. In juni 2021 werd een herzieningsvoorstel van de Commissie gepubliceerd met de wens om het toepassingsgebied uit te breiden naar andere producten die eerder niet (of slechts gedeeltelijk) onder de richtlijn vielen. In dit voorstel worden verschillende producten genoemd. We lichten er twee uit die als alternatieven voor consumentenkrediet worden aanzien.

'Buy-now-pay-later' (BNPL) biedt consumenten de mogelijkheid om goederen te kopen en deze later (uitgestelde betaling) en/of in termijnen (gespreide betaling) te betalen. De BNPL-aanbieder treedt op als kredietverstrekker en schiet het geld in naam van de consument aan de handelaar voor. De consument moet het goed dan rechtstreeks aan de BNPL-aanbieder terugbetalen. Dit product wint aan populariteit op de Belgische markt. Eventuele wanbetalingen, waarvan we bij gebrek aan gegevens geen weet hebben, en het ontbreken van een specifiek wettelijk kader roepen vragen op.

De dienst private lease kent ook steeds meer succes in België, hoewel er in vergelijking met consumentenkrediet nog weinig gebruik van wordt gemaakt. Het gaat om een huurformule op lange termijn voor particulieren die zo over een nieuw product kunnen beschikken zonder aankoopoptie. In ruil voor een maandelijkse huur betaalt de verhuurder de verzekering, het onderhoud en andere kosten met betrekking tot het goed. Dit product is geen consumentenkrediet, maar kan als een alternatief voor leasing worden beschouwd. Gelet op de werking kan dit systeem een alternatief zijn voor krediet. We merken op dat een wettelijk kader voor deze dienst ontbreekt. Het is echter moeilijk om te besluiten dat het om een negatieve formule gaat, bij gebrek aan gegevens over wanbetalingen. Bovendien hebben de BVK en Renta een gedragscode uitgewerkt om het ontbrekende wettelijke kader te compenseren.

Ivo VAN BULCK
Algemeen secretaris,
Beroepsvereniging van het Krediet

Powerpoint Presentatie

Uit cijfers van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren (CKP) blijkt dat eind 2022 bijna 65% van de bevolking **minstens één consumenten- en/of hypothecair krediet** lopende had. In sommige leeftijdscategorieën kan dit oplopen tot meer dan 80%. In de jongste leeftijdscategorie (18 – 24 jaar) is dit evenwel slechts 11,4%. Historisch gezien is er voor alle leeftijdscategorieën, behalve de 65-plussers, een soms significante daling. **Europees gezien** bevindt België zich onder het Europese gemiddelde wat de **omloop** als % van het BBP betreft (5,27% t.o.v. 5,78%), maar het gemiddelde consumentenkrediet per hoofd van de bevolking ligt wel wat hoger (2.306 EUR t.o.v. 2.067 EUR).

Over **een periode van 10 jaar** (2012 – 2022) kende de omloop aan leningen op afbetaling een stijging met 38,8% in bedrag (+27% in aantal). Verkopen op afbetaling kenden een daling, zowel in bedrag (-51,2%) als in aantal (-70,6%). Kredietopeningen kenden een aanzienlijke daling in aantal (-23,8%), maar een sterke stijging in bedrag (+21,7). Vergeleken met hypothecair krediet (+/- 309 miljard EUR) blijft de omloop aan consumentenkrediet (27,7 miljard EUR) evenwel 11x kleiner.

De **wanbetalingen** inzake consumentenkrediet kenden een voortdurende daling sinds 2017.

De **productie aan nieuwe kredieten** kent een uiteenlopend verloop per semester: een sterker eerste semester (Autosalon/Batibouw) t.o.v. van een iets minder tweede semester. Na de scherpe daling van de kredietproductie begin 2020 (Covid) kon pas in het tweede semester van 2022 opnieuw aangeknoopt worden met algemene positieve groeicijfers, zowel in aantal verstrekte kredieten als in overeenstemmend bedrag, maar deze situeren zich nog altijd (ruim) onder de pre-corona-cijfers. Consumentenkredieten voor **energiebesparende doeleinden** zitten in de lift en kennen een zeer sterke stijging sinds 2022.

Het **aantal nieuwe kredietopeningen** dat wordt verstrekt, gaat in dalende lijn sinds 2011. Wel zien we dat het totale uitstaande bedrag van het gebruik van deze

kredietopeningen na gedurende enkele jaren een dalende tendens te hebben gekend, opnieuw is toegenomen sinds 2022. Niettemin is het belangrijk erop te wijzen dat, alhoewel kredietopeningen in aantal bij 71% van het consumentenkrediet uitmaken, dit in overeenstemmend bedrag slechts 19% is.

Leen DE CORT
Algemeen seceretaris, BV-OECO

Powerpoint Presentatie

Koop nu! Betaal later?

De BV-OECO liet door IPSOS een enquête uitvoeren bij 1500 Belgische consumenten (16 tot 75 jaar). Teneinde statistisch relevante antwoorden te kunnen garanderen, werd er binnen de groep van gebruikers nog een aparte boost uitgevoerd (waardoor 800 gebruikers werden ondervraagd).

De "Koop nu-betaal later" applicaties (KNBL) hebben ondertussen hun intrede gemaakt in de Belgische markt. 37% van de Belgen blijkt deze betaalmethode te kennen, en 18% gebruikt deze betaalmethode al actief (en heeft 15% interesse dit in de nabije toekomst te gebruiken). Dit is een betaalmethode die momenteel vooral aanslaat bij jongeren (28,5% van de jongeren[2] gebruikt deze betaalmethodes al). Ook personen die we kennen als "Compulsive buyer" , zijn vaker geneigd deze applicatie te gebruiken.

Het grote voordeel van dergelijke betaalmethode is het gemak waarmee men een betaling kan uitstellen, bijvoorbeeld tot na de levering (zekerheid dat het product aan onze wensen voldoet), of gewoon tot een later moment "omdat dit kan zonder extra kosten".

Hoewel we uiteraard niet negatief staan ten opzichte van innovaties die het leven van de consument makkelijker maken, probeert de BV-OECO toch ook na te gaan of deze innovaties geen keerzijde hebben. Uit onze enquête blijkt dat 17% van de gebruikers al eens in aanraking zou gekomen zijn met een incassobureau dat optreedt voor een KNBL speler. Bij de gebruikers die al met incassobureaus in aanraking kwamen, troffen we verhoudingsgewijze vaker jongeren (29% van de gebruikers jonger dan 24 jaar gaf aan al gecontacteerd geweest te zijn door een incassobureau), evenals *compulsive buyers* (36%).

[2] Jongeren in het kader van deze enquête betreft de personen tussen de 16 en de 24 jaar.

De kortingen, promoties en reclame die BNPL-gebruikers via hun applicatie ontvangen, zetten de gebruikers nu eenmaal sneller aan tot kopen (42% zegt dat ze wel degelijk sneller tot kopen overgaan door de interessante kortingen die ze via hun applicatie krijgen, en 45% van de gebruikers zegt dit effect eveneens te hebben bij de regelmatige informatie die ze via de app krijgen over interessante artikelen of winkels). 25% van de gebruikers geeft toe dat dit voor hen een van de pijnpunten van deze applicatie is. 32% van de gebruikers is zelfs akkoord met de stelling dat kortingen aangeboden via de betaalapplicaties zouden moeten verboden worden (het draagvlak voor dergelijke maatregel is bij de bevolking in het algemeen nog groter. 61% van de Belgische bevolking zegt een maatregel die een verbod op kortingen via betaalapplicaties invoert, te kunnen steunen).

Transparantiebevorderende maatregelen (maximale herinneringskost wettelijk vastleggen, meer informatie over het statuut van de schuld, meer transparantie over de kosten,...) worden door een ruime meerderheid van de Belgen gesteund. Ook de gebruikers zijn vragende partij voor meer transparantie (76- 78% sprak zich hierover in die zin uit).

THEMA 3

Verantwoord consumentenkrediet: focus op wetgeving en geschillen

Verantwoord consumentenkrediet in de Belgische wetgeving

Johan VANNEROM
Doctor in de Rechten, advocaat en universitair docent aan de Erasmusuniversiteit in Rotterdam

Powerpoint Presentatie

Responsible (green) lending : allen tezamen – tous ensemble.

Onverantwoorde kredietverlening heeft niet alleen negatieve gevolgen voor de consument, maar ook voor de kredietgever, de markt en de maatschappij in haar algemeenheid. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de wetgever een gedeelde verantwoordelijkheid in het leven heeft geroepen die rust op alle bij de krediettoekenning betrokken partijen. De kredietgever moet de consument correcte, volledige en transparante informatie en advies geven, en, waar nodig, deze aanvullen met een passend toelichting. De kredietgever moet tevens onderzoeken of de consument kredietwaardig is, en dit bekeken vanuit de eigen financiële situatie van de consument (en dus niet hoofdzakelijk op basis van statistische data van *credit rating* bureaus zoals in sommige lidstaten). Deze verplichtingen rusten ook – en dit naast deze van de kredietgever – op de kredietbemiddelaar. Ook dit verbaast niet, de kredietbemiddelaar is een belangrijke schakel tussen de consument en de kredietgever. Hij is de oren en ogen van de kredietgever op het terrein, waarbij deze laatste – in een toegenomen digitale wereld –de consument vaak niet (meer) fysiek ontmoet.

Daarnaast moet ook de consument verantwoord handelen. Er is geen recht op krediet en het toegenomen consumptiegedrag heeft ertoe geleid dat men steeds meer, luxueuzere en grotere goederen en diensten… wil aankopen. Alles heeft echter zijn prijs en de consument moet de kredietgever toelaten om een accuraat kredietwaardigheidsonderzoek te voeren. De vragen van de kredietgever en de bemiddelaar moeten dus juist én volledig – ook al wordt iets niet expliciet gevraagd – beantwoord worden.

Deze basisprincipes die reeds decennia kenmerkend zijn voor het Belgische bijzonder kredietrecht – nl. het recht dat van toepassing is op kredieten aan consumenten – zijn uiteraard aan evolutie onderhevig. Het zijn open normen die – in het licht van de veranderende maatschappij en het consumentengedrag – in concrete, hedendaagse situaties ingevuld moeten worden.

Bijkomend speelt dat bepaalde individuen minder goede bedoelingen hebben. De laatste twee à drie jaren nemen het aantal fraudegevallen – bijvoorbeeld met loonfiches – toe. De toenemende digitalisering – die *an sich* toe te juichen is – heeft echter de kans tot frauderen ook vergroot of minstens vergemakkelijkt. Ook hierop staan wij tijdens de lezing bij stil, nl. hoe moet de identificatie-, onderzoeks- en verificatieplicht vandaag ingevuld worden.

Tot slot maak ik nog een bedenking over de op ons afkomende investeringen in het kader van de groene transitie, die we zeker moeten ondersteunen, maar die ook vragen oproepen op het vlak van financiering. We moeten het wagenpark en het vastgoed klimaat-neutraler maken, maar hoe en wie gaat dit (of beter kan dit) blijven financieren? Het dogma van het bijzonder kredietrecht blijft immers de 'verantwoord kredietverlening', die primordiaal gericht is op kredietwaardigheid (en niet op (ecologische) duurzaamheid).

Geschillen en consumentenkrediet: vredegerecht en FOD Economie aan het woord

Vincent Delforge
Vrederechter, tweede kanton Charleroi

Kathleen Sors
Inspecteur Financiële cel, *FOD Economie*

Vrederechters en economische inspecteurs vervullen een rol die niet voor iedereen duidelijk is. Kunt u ons vertellen welke rol jullie spelen bij consumentenkrediet?

Kathleen Sors (FOD Economie): Op het vlak van consumentenkrediet is de FOD Economie verantwoordelijk voor het beschermen van de consument en het garanderen van eerlijke concurrentie tussen alle kredietaanbieders. Consumenten kunnen problemen melden via de website https://pointdecontact.belgique.be/meldpunt/nl/welkom. Deze meldingen vormen het uitgangspunt voor enquêtes en analyses. De FOD Economie heeft ook een informatieve rol: hij laat consumenten weten welke stappen ze kunnen nemen. Hij gaat ook na of kredietverstrekkers de wetgeving naleven, houdt hun kredietbeleid tegen het licht en stelt richtlijnen op voor de sector. Als toezichthouder op de kredietmarkt kan de FOD inbreuken vaststellen en bestraffen.

Vincent Delforge (vrederechter): In overeenstemming met artikel 591, 2° van het Gerechtelijk Wetboek vallen alle consumentenkredietgeschillen onder de bevoegdheid van de vrederechter. Het gaat om een bijzondere bevoegdheid toegekend aan de laagdrempeligste rechtbank, het vredegerecht, naast andere alledaagse geschillen, zoals huur, rechtszekerheid enz. Territoriaal gezien is de bevoegde vrederechter die van de plaats waar de consument gedomicilieerd is. Zo kan de zwakke partij verschijnen voor een rechter uit de buurt. We stellen wel vast dat er heel weinig consumentenkredietgeschillen zijn. Vrederechters worden er maar zelden mee geconfronteerd. Het lage aantal verzoeken kan te maken hebben met: het bestaan van

de collectieve schuldenregeling en de inwerkingtreding van het Wetboek van economisch recht, die allebei extra beperkingen aan kredietverstrekkers opleggen. We merken ook dat schuldenaars niet op de hoorzitting verschijnen en zichzelf niet verdedigen voor de vrederechter. Meer dan 80% van de vonnissen wordt bij verstek gewezen.

Wat is uw algemene reactie op de vorige presentatie? Heeft de Belgische wetgeving geleid tot een verantwoorder consumentenkrediet?

Vincent Delforge (vrederechter): De rol van de vrederechter is om een sanctie te kunnen opleggen wanneer kredietverstrekkers kredietnemers onvoldoende hebben geïnformeerd. Zo kan hij het gevorderde bedrag in hoofdsom verlagen. De grote moeilijkheid hierbij zit hem in het aantonen van het gebrek aan informatie. Hoewel de rechtspraak bepaalt dat de bewijslast bij de kredietverstrekker ligt, is het nog steeds moeilijk om die aansprakelijk te stellen. Bij gebrek aan bewijs staat de rechter machteloos. Artikel 806 van het Gerechtelijk Wetboek beperkt de bevoegdheid van de rechter om een middel op te werpen. Hij mag enkel middelen van openbare orde opwerpen. De interpretatie van dit begrip in de rechtspraak van het Hof van Cassatie en het Grondwettelijk Hof is complex. Niettemin staat de openbare orde in bepaalde omstandigheden toe dat de rechtbank de consument te hulp schiet.

Kathleen Sors (FOD Economie): Als toezichthouder begint alles al voor de precontractuele fase. Daarom ondernemen we nu al actie tegen reclame voor krediet. Hiervoor werd een taskforce opgericht. Omdat consumenten gemakkelijk aangetrokken worden door reclame, vooral op internet, is het belangrijk dat in alle media degelijke informatie wordt verstrekt. Wat de verschillende verplichtingen van de kredietverstrekker betreft (informatie, voorzichtigheid, advies, kredietwaardigheidsbeoordeling en de weigering van krediet) delen we de mening van prof. dr. Vannerom.

Wat zijn uw bevindingen en/of problemen met betrekking tot consumentenkredietgeschillen? Hebt u veranderingen gemerkt in uw praktijk wat deze geschillen betreft?

Kathleen Sors (FOD Economie): Consumenten melden al te vaak hun problemen als het al te laat is. Het is de bedoeling om zowel voor de consument als voor de kredietverstrekker geschillen te vermijden omdat dit gepaard gaat met extra kosten voor beide partijen. De politiek wil hieraan verhelpen. Daarom werden in 2016 aanbevelingen voor kredietverstrekkers uitgevaardigd. Dit zijn geen verplichtingen in de strikte zin van het woord, maar goede praktijkvoorbeelden die een beter toezicht op de kredietverstrekkers mogelijk maken. Deze goede praktijkvoorbeelden benadrukken dat kredietverstrekkers moeten kunnen aantonen dat ze aan al hun verplichtingen voldoen. De controles van kredietverstrekkers zijn gebaseerd op een risicoanalyse, die tot doel heeft kredietverstrekkers te identificeren die een 'risico' vormen in termen van de

kredietwaardigheidsbeoordeling om overmatige schuldenlast zo effectief mogelijk te bestrijden.

Vincent Delforge (vrederechter): De grote zorg is het gebrek aan handelingsvrijheid. Sancties kunnen alleen worden opgelegd als consumenten opdagen of door een grond van openbare orde op te werpen. Er is het probleem van verjaring. In principe kan een rechter hier geen verjaring inroepen. Door op te werpen dat consumentenkrediet een kwestie van openbare orde is, beroepen rechters zich op verjaring. De verjaringstermijn is in veel gevallen verstreken omdat het in de meeste dossiers om oude kredieten gaat. Over precontractuele informatie werden amper vonnissen geveld.

Om deze paneldiscussie af te ronden wil ik jullie nog een laatste vraag stellen om de link naar de rode draad doorheen het colloquium te leggen. Denken jullie dat we al kunnen spreken van verantwoord krediet? Of kan het nog beter en hebben jullie aanbevelingen voor het consumentenkrediet van morgen?

Kathleen Sors (FOD Economie): We stellen vast dat de schuldgraad de afgelopen jaren is gestegen. Twintig jaar geleden werd krediet geweigerd aan consumenten die een krediet aanvroegen wanneer die een kredietlast vertegenwoordigde die meer dan een derde van hun inkomsten bedroeg. Dit was een ongeschreven norm die de sector toepaste. Nu zien we dat bij sommige consumenten die kredietlast tot 80% van hun inkomen bedraagt. Bij de minste tegenslag kan dit tot wanbetaling leiden. De wetgever moet op termijn een maximale kredietlast vastleggen voor de toekenning van krediet. Dat is vandaag echter nog helemaal niet het geval.

Vincent Delforge (vrederechter): Het recht evolueert momenteel in de richting van dejuridisering. Het Verbond van vrederechters wil een essentieel onderdeel blijven van het proces voor consumenten omdat we geloven dat we hen een duidelijke toegevoegde waarde bieden bij de behandeling van hun zaken. Veel vrederechters maken hierbij gebruik van hun matigingsbevoegdheid, zoals vastgelegd in het Wetboek van economisch recht. Ze houden rekening met de werkelijke situatie van consumenten en leggen passende en begrijpelijke sancties op. Vrederechters willen daarom essentiële spelers blijven op het gebied van consumentenkrediet, anders dreigt armoede. We zijn ook voorstander van een opwaardering van de betalingsfaciliteitenprocedure verankerd in artikel VII.107 van het Wetboek van economisch recht. Het gaat hierbij ook vooral om het verstrekken van betere informatie aan consumenten. Voor iedereen die bij preventie is betrokken, is een belangrijke rol weggelegd.

Afbetalingsplan, bundelen van kredieten, betaalfaciliteiten, schuldbemiddeling enz. Welke oplossingen voor consumenten met problemen of een betalingsachterstand? Welke gevolgen voor de kredietverstrekker?

Virginie SAUTIER
Juriste, Observatorium Krediet en Schuldenlast

Powerpoint Presentatie

Het is niet mogelijk om de oplossingen voor de consument en de gevolgen daarvan voor de kredietgever te bespreken zonder in te gaan op de vraag welke stappen de kredietgever kan nemen. Die stappen verschillen naargelang het gaat om een eenvoudige of een problematische betalingsachterstand.

Oplossingen voor kredietverstrekkers

A. Eenvoudige betalingsachterstand

Wanneer de consument een eenvoudige betalingsachterstand van één krediettermijn heeft, wijst de kredietverstrekker de consument op zijn verplichting om de achterstand te regulariseren (aanmaning en/of ingebrekestelling).

Artikel VII.106, §2, lid 1 van het WER laat toe dat de schuldeiser in de overeenkomst een clausule opneemt die erin voorziet dat hij bepaalde bedragen kan vorderen. De hoogte van die bedragen is echter begrensd:

- *het kapitaal en de totale kosten van het vervallen en niet-betaalde krediet (d.w.z. de maandelijkse termijn);*

Voor elke vervallen en onbetaalde termijn moet dus een onderscheid worden gemaakt tussen het kapitaalgedeelte en het intrestgedeelte.

- *het bedrag van de overeengekomen nalatigheidsintrest*

De nalatigheidsintrest moet enkel over het onbetaalde vervallen kapitaal worden berekend.

Bovendien heeft de wetgever voor deze post uitdrukkelijk een maximum voor de nalatigheidsintrest vastgesteld[3]: die mag niet hoger zijn dan de debetrentevoet die van toepassing is wanneer de achterstand zich voordoet, verhoogd met een coëfficiënt van maximum 10%.[4]

- *de overeengekomen kosten voor aanmaningen en ingebrekestellingen*

Om te kunnen worden opgeëist, moeten aanmanings- of ingebrekestellingskosten uitdrukkelijk in de overeenkomst opgenomen zijn. Er is ook een bovengrens vastgelegd. De wettelijke limiet is tweeledig: het bedrag van de aanmaningskosten is vastgesteld op 7,50 euro en de kredietverstrekker mag slechts één aanmaning per maand in rekening brengen.

B. Ontbinding/opzegging

Als de consument de uitstaande bedragen niet betaalt, kan de kredietgever onder bepaalde voorwaarden het krediet contractueel beëindigen. In dit geval bepaalt artikel VII.106, §1 van het WER precies welke bedragen van de consument kunnen worden gevorderd:

- *het uitstaande saldo*

Het uitstaande saldo wordt gedefinieerd als het bedrag dat in hoofdsom moet worden betaald om het kapitaal af te lossen of terug te betalen.[5] Het gaat dus om de hoofdsom die vervallen is en nog zal vervallen.

- *het bedrag van de vervallen en niet-betaalde totale kosten van het krediet*

Wat het bedrag van de totale kosten van het krediet betreft, kan de kredietgever deze alleen vorderen voor aflossingen die al vervallen en niet-betaald zijn.

- *het bedrag van de overeengekomen nalatigheidsintrest*

De 'overeengekomen' nalatigheidsintrest is bij ontbinding van de overeenkomst enkel opeisbaar als dit contractueel is vastgelegd. Ter herinnering: er mag alleen nalatigheidsintrest op het uitstaande saldo worden aangerekend, m.a.w. op de nog niet

[3] Art. VII.106 §3 WER
[4] Voorbeeld: voor een debetrentetarief van 13% dat op het moment van wanbetaling van toepassing, bedraagt de maximum nalatigheidsintrest 14,3%.
[5] Art. I, 9, 63° WER

betaalde som van het kapitaal. De boventariefgrens is dezelfde als bij een eenvoudige betalingsachterstand.[6]

- *overeengekomen straffen of schadevergoedingen*

Het doel van de straffen of schadevergoedingen is om op forfaitaire basis de volledige schade te dekken die de kredietverstrekker lijdt door het in gebreke blijven van de consument. Dit geldt in het bijzonder voor de kosten van aanmaningen of ingebrekestellingen die na de opzegging werden verstuurd. De kredietverstrekker kan deze kosten niet terugvorderen omdat ze door de forfaitaire schadevergoeding zijn gedekt.[7]

Die zijn enkel opeisbaar als ze in de overeenkomst zijn opgenomen. Het Wetboek van Economisch Recht bepaalt de berekeningsgrondslag, d.w.z. het bedrag van het uitstaande saldo, en de maximumbedragen.

Oplossingen voor consumenten

A. Afbetalingsplan

Wanneer een geldschuld opeisbaar is, rest de schuldenaar niets anders dan die volledig en onmiddellijk te betalen. Dit staat ook zo in het Burgerlijk Wetboek[8]: *"De schuldenaar kan de schuldeiser niet verplichten om een gedeeltelijke betaling van een schuld te ontvangen, zelfs als deze deelbaar is ."* Als de termijn verstreken is, moet de schuldenaar in principe alles betalen wat hij verschuldigd is.

Maar zoals Balzac schreef: "Beter een slechte regeling dan een goed proces."[9] Het afbetalingsplan is een van de 'regelingen' die schuldenaars in moeilijkheden geregeld aanvragen of die schuldeisers voorstellen wanneer ze te maken krijgen met wanbetalingen.

In de context van contractuele relaties waarop de principes van de overeenkomst-wet[10] en het consensualisme[11] van toepassing zijn, belet niets de partijen om in onderling overleg en zonder specifieke formaliteiten de voorwaarden voor de uitvoering van hun verplichtingen te wijzigen.

---

[6] De debetrentevoet die van toepassing is wanneer de achterstand zich voordoet, verhoogd met een coëfficiënt van maximum 10%.
[7] Hetzelfde geldt voor de kosten voor het opzoeken van het domicilie.
[8] BW, art. 5.200, lid 1
[9] BALZAC, H., Verloren illusies, het lijden van de uitvinder
[10] BW, 5.69 en 5.70; oud BW, art. 1134: Principe van het verbintenissenrecht volgens hetwelk een overeenkomst kracht van wet heeft tussen de partijen en een partij de voorwaarden van het contract niet eenzijdig kan wijzigen, tenzij de wet in een uitzondering voorziet. De partijen kunnen wel in onderling overleg besluiten om het contract te wijzigen of zelfs te beëindigen.
[11] BW, 5.28; Beginsel van het verbintenissenrecht volgens hetwelk een overeenkomst tot stand komt door de loutere wilsovereenstemming van de partijen

De schuldeiser kan de vraag van de schuldenaar om de verschuldigde bedragen in termijnen te betalen met andere woorden aanvaarden of weigeren. Een betalingstermijn krijgen is dus geen recht voor de schuldenaar, maar een gunst.

Bij het onderhandelen over de maandelijkse afbetaling van het plan moet de kredietverstrekker zelf grenzen in acht nemen, meer bepaald de aflossingsperiode en/of het minimaal te betalen bedrag. De schuldenaar, die weet dat hij 'in de fout is gegaan', voelt zich soms verplicht om plannen voor te stellen of te aanvaarden die op min of meer korte termijn onomkeerbare onevenwichtigheden (dreigen te) doen ontstaan in een al erg problematisch budget.

Bovendien brengt het toekennen en uitvoeren van een afbetalingsplan consumenten in een kwetsbare positie omdat het hen niet beschermt tegen moratoire intresten[12] en andere kosten die blijven oplopen, noch tegen een schuldeiser die terugkomt op de afspraak en besluit om de schulden op een agressievere manier te innen.

De toerekening van betalingen regelt de kwestie van de prioriteit die aan de gedeeltelijke betaling wordt gegeven. Wanneer de schuldenaar een gedeeltelijke betaling doet om een eenvoudige betalingsachterstand weg te werken, bepaalt artikel 5.210 van het Burgerlijk Wetboek dat de betaling eerst wordt toegewezen op de terugbetaling van kosten en straffen[13], vervolgens op intresten[14] en tot slot op het kapitaalgedeelte.

Het komt vaak voor dat de maandelijkse afbetaling door de schuldenaar slechts een klein deel van het kapitaal dekt of zelfs alleen de gegenereerde intresten.

Als de overeenkomst echter is opgezegd of met andere woorden, als de schuldenaar het volledige bedrag van het verstrekte krediet moet terugbetalen, voorziet het Wetboek van Economisch Recht[15] in een afwijking van het Burgerlijk Wetboek door de volgorde van toerekening om te keren.

In dit geval wordt elke betaling van de debiteur eerst in mindering gebracht op het uitstaande kapitaal en de totale kredietkosten, vervolgens op de nalatigheidsintresten en tot slot op de kosten en straffen. Deze afwijking leidt ertoe dat elke betaling het kapitaalbedrag prioritair vermindert om de basis waarop de nalatigheidsintrest wordt berekend, te verlagen.

---

[12] Of nalatigheidsintrest: gevorderd bedrag berekend als een percentage van het uitstaande kapitaal om de schuldeiser te compenseren voor het verlies veroorzaakt door de vertraging van de schuldenaar in het nakomen van een betalingsverplichting: art. 5.206, lid 2 BW

[13] Kosten verbonden aan de gedwongen tenuitvoerlegging (KB van 30 november 1976) nadat een uitvoerbare titel is verkregen (betekenings- en beslagleggingskosten), kosten verbonden aan de hoofdschuld (boetebeding, aanmaningskosten, rechtsvergoeding)

[14] Remuneratoire intresten, conventionele of wettelijke moratoire intresten, compensatoire intrest in buitencontractuele zaken enz.

[15] WER, art. VII.106, § 5

B. Hergroepering van kredieten

Wie het wil hebben over hergroepering van krediet, stelt eerst vast dat er weinig is om over te praten: er is geen wettelijke definitie, geen specifiek wettelijk kader, er zijn geen statistieken beschikbaar en het hergroeperen van kredieten is ook niet bij wet verboden.[16]

Hergroeperen van kredieten houdt in dat men een nieuw krediet afsluit om de terugbetaling van reeds bestaande kredieten te bundelen in één krediet met een eigen rentetarief en een eigen maandelijkse afbetaling. Het bedrag van deze maandelijkse afbetaling is over het algemeen lager dan het bedrag dat de consument voor de hergroepering betaalde.

Zoals bij alle consumentenkrediet is de kredietverstrekker onderworpen aan de artikelen van het WER die de verplichtingen van de kredietverstrekker regelen voor wat betreft het verstrekken van informatie, het verzamelen van gegevens, het beoordelen van kredietwaardigheid en het geven van advies.

C. Betalingsfaciliteiten

De gerechtelijke procedure voor betalingsfaciliteiten is vastgelegd in artikel VII.107 van het WER. Ze biedt consumenten die worden geconfronteerd met een verslechtering van hun financiële situatie, de mogelijkheid om bij de rechtbank betalingsfaciliteiten aan te vragen voor het (de) krediet(en) dat (die) ze hebben afgesloten. Deze snelle en goedkope procedure voor de vrederechter maakt het mogelijk om een regeling te vinden voor situaties die vanwege hun specifieke aard een oplossing op maat vereisen.

Om deze betalingsfaciliteiten te verkrijgen, moet de consument eerst een voorstel doen aan de kredietverstrekker. Als die daar niet op ingaat, kan de consument zich tot de vrederechter wenden, op voorwaarde dat hij of zij kan bewijzen dat zijn of haar financiële situatie verslechterd is.

Aangezien het verlenen van betalingsfaciliteiten leidt tot een verhoging van de kosten en erelonen van de kredietverstrekker, staat de wet de vrederechter toe om te bepalen wat de consument moet betalen in ruil voor de herschikking van zijn schuld.

D. Termijnen en uitstel

Krachtens artikel 5.200 van het Burgerlijk Wetboek heeft de schuldeiser het recht om een afbetalingsplan te weigeren aan een schuldenaar in moeilijkheden en kan hij als de wanbetaling voortduurt of verergert, de ontbinding van de overeenkomst en de onmiddellijke nakoming van zijn verplichting eisen. Er zijn echter bepaalde

[16] R. STEENNOT, Overzicht van rechtspraak consumentenbescherming (2003-2007), *TPR* 2009, 425

uitzonderingen op dit beginsel. Zo kan de rechter de schuldenaar 'respijttermijnen' of 'termijnen en uitstel' toestaan in het vonnis waarin de schuldenaar wordt bevolen een geldbedrag te betalen.

Artikel 5.201[17] van het Burgerlijk Wetboek[18]stelt dat wordt aanvaard dat dit artikel een kwestie van openbare orde is. Bijgevolg kan de rechter automatisch termijnen en uitstel toekennen aan een schuldenaar die hij als 'ongelukkig en te goeder trouw' beschouwt.

Het Burgerlijk Wetboek specificeert dat de rechter deze bevoegdheid 'met grote omzichtigheid' moet uitoefenen en dat gematigdheid vereist is. Het toekennen van termijnen en uitstel moet daarom een optie blijven die aan het oordeel van de rechter wordt overgelaten.

Aanpak van overmatige schuldenlast

A. Minnelijke schuldbemiddeling

Het Wetboek van Economisch Recht is het enige wettelijke kader dat minnelijke schuldbemiddeling definieert en bepaalt wie dit mag doen.

Het **definieert** minnelijke schuldbemiddeling als "*de dienstverlening, met uitsluiting van het sluiten van een kredietovereenkomst, met het oog op de totstandbrenging van een regeling omtrent de wijze van betaling van de schuldenlast die geheel of ten dele uit een of meer kredietovereenkomsten voortvloeit* ."[19]

In de praktijk is het **de bedoeling** van minnelijke schuldbemiddeling om de schulden van een schuldenaar af te lossen en hem of haar en zijn of haar gezin ook in staat te stellen een menswaardig bestaan te leiden. Hiertoe analyseert de schuldbemiddelaar de financiële, budgettaire en sociale situatie van de persoon en onderhandelt hij met alle schuldeisers over de betalingsvoorwaarden van de schuld, zodat deze kan worden terugbetaald met inachtneming van de menselijke waardigheid.

Bij gebrek aan een wettelijk kader heeft de minnelijke schuldbemiddelaar bij een consumentenkrediet niet meer rechten dan de consument. Niettemin maakt vertrouwen tussen de kredietverstrekker en de bemiddelaar het vaak mogelijk om oplossingen uit te werken waar alle partijen wel bij varen wanneer er over afbetalingsplannen wordt onderhandeld.

---

[17] De rechter kan, niettegenstaande ieder andersluidend beding, met inachtneming van de toestand van de partijen, gebruik makend van deze bevoegdheid met grote omzichtigheid en daarbij rekening houdend met de termijnen die de schuldenaar reeds heeft genoten, gematigd uitstel verlenen voor de betaling en de vervolgingen doen schorsen, ook wanneer de schuld blijkt uit een andere authentieke akte dan een vonnis.

[18] Art. 1244, lid 2 oud BW

[19] WER, art. I.9, 55° Deze definitie was oorspronkelijk opgenomen in artikel 1, 13°, van de wet van 12 juni 1991 op het consumentenkrediet.

B. Collectieve schuldenregeling

Collectieve schuldenregeling is een **juridische procedure** die voor de arbeidsrechtbank wordt gebracht. De collectieve schuldenregeling heeft tot doel de financiële situatie van de schuldenaar te herstellen, met name door hem in staat te stellen zijn schulden zoveel mogelijk af te lossen en hem en zijn gezin ook een menswaardig bestaan te garanderen.[20]

De inkomsten van de schuldenaar worden geïnd door een (gerechtelijke) schuldbemiddelaar[21], aangesteld door de arbeidsrechtbank, die 6 maanden (verlengbaar) de tijd heeft om een ontwerp van minnelijk plan voor te stellen met een maximale duur van 7 jaar. Als dit niet lukt, kan de rechtbank een gerechtelijk plan opleggen voor maximaal 5 jaar.

Collectieve schuldregeling is dus een dwingende en dure juridische procedure die alleen bedoeld is voor situaties met langlopende schulden.

Het ideale doel is om minstens het kapitaal volledig terug te betalen, maar bepaalde situaties rechtvaardigen een gedeeltelijke of zelfs volledige kwijtschelding van schulden. De kredietverstrekker wordt dan 'willens nillens' voor meerdere jaren meegesleurd in een procedure die geen volledige betaling garandeert.

[20] GW, art. 1675/3

[21] De bemiddelaar keert de schuldenaar leefgeld uit, zodat hij of zij een menswaardig bestaan kan leiden.

Patrick DELCAMBRE
Human Ressources and Legal Director, Cofidis

Jean-Philippe DUCART
Manager Public Affairs & Media Relation, Testaankoop

Min BERGHMANS
Juriste, SAM Steunpunt Mens en Samenleving vzw

Wat is uw algemene reactie op wat er zojuist is gezegd? Wilt u iets zeggen over een oplossing voor kredietverstrekkers of consumenten, specifiek bij wanbetalingen?

Min Berghmans (SAM): Minnelijke schuldbemiddeling is de oplossing om wanbetalingen van consumenten aan te pakken. De SAM-helpdesk voor Nederlandstalige schuldbemiddelingsdiensten stelt vast dat het voor DSB's erg moeilijk is om bewijzen te krijgen voor de gevorderde bedragen. Een reden hiervoor kan een gebrek aan erkenning van de schuldeisers zijn voor het werk dat de bemiddelaar levert. Ze beantwoorden brieven van bemiddelaars niet altijd en/of bezorgen de gevraagde documenten niet. SAM vraagt meer erkenning voor het werk van bemiddelaars en versterking van de huidige minnelijke schuldbemiddelingsprocedure.

Jean Philippe Ducart (Test-Aankoop): Aansluitend op de voorgaande presentatie wordt een ranglijst van de beste oplossingen voorgesteld:

1. Strenger toezicht op de kosten die in rekening kunnen worden gebracht.
2. Met de schuldeisers onderhandelen over afbetalingsplannen.
3. Betalingsfaciliteiten aanvragen/Toekennen van termijnen en uitstel door de rechter.
4. Betalingsachterstanden/opzegging/ontbinding relativeren omdat schuldenaars vaak te laat reageren.
5. Hergroepering van kredieten

Minnelijke schuldbemiddeling en de CSR-procedure klasseren we apart omdat ze het laatste redmiddel zijn om schuldproblemen op te lossen. Het is al veel te laat wanneer schuldenaars voor deze oplossingen gaan. Volgens Test-Aankoop is het voorontwerp van wet met daarin een herschikking van consumentenschulden en een aanpassing van de CSR-procedure, een oplossing om personen met financiële problemen te helpen.

Patrick Delcambre (Cofidis, BVK): We willen SAM geruststellen dat kredietverstrekkers wel degelijk respect hebben voor het werk van schuldbemiddelaars. Bij Cofidis is

verzaking het allerlaatste redmiddel omdat het ook een mislukking voor de kredietverstrekker betekent. Hergroepering van kredieten is geen oplossing omdat het de afsluiting van een nieuwe kredietovereenkomst inhoudt. Daarbij moet de kredietwaardigheid opnieuw worden beoordeeld en moeten alle wettelijke formaliteiten worden doorlopen. En daar wringt vaak het schoentje omdat de schuldenaar al in gebreke blijft en geregistreerd staat in het negatieve luik van de CKP. Bovendien is het niet in het directe belang van de kredietverstrekker om extra schulden aan te gaan voor een klant in moeilijkheden.

Virginie Sautier (OKS): Veel diensten behalen goede resultaten door te onderhandelen met kredietverstrekkers. De kredietverstrekker is ook gerustgesteld door de tussenkomst van een professionele schuldbemiddelaar. Daarom is het van groot belang dat de bemiddelaar en de kredietverstrekker vertrouwd zijn met elkaars werk. Een versterking van de minnelijke schuldbemiddelingsprocedure is dan ook belangrijk en essentieel voor de goede werking van deze procedure.

Kunnen jullie om jullie standpunten te verduidelijken wat dieper ingaan op een vastgesteld probleem of iets wat fout loopt in jullie sector in verband met achterstallige consumentenkredieten?

Min Berghmans (SAM): SAM vraagt aandacht voor het gebrek aan erkenning voor het werk van bemiddelaars. De oplossing zou zijn om de bestaande minnelijke schuldbemiddelingsprocedure op een aantal manieren te versterken. Zo moet er meer belang worden gehecht aan de afbetalingsplannen die DSB's onderhandelen en verkrijgen door te voorzien in een verplichting om te antwoorden op vragen om informatie van de DSB's en door schuldeisers die dit niet doen te straffen. Een andere manier om meer gewicht te geven aan minnelijke schuldbemiddeling is om de interesten en middelen van tenuitvoerlegging gedurende 6 maanden op te schorten terwijl er over een afbetalingsplan wordt onderhandeld. Om de procedure van minnelijke schuldbemiddeling te erkennen, kan het ook zinvol zijn om een bericht van minnelijke schuldbemiddeling in het Centraal bestand van berichten van beslag (CBB) te registreren. Die registratie kan worden gekoppeld aan een verplichting voor de kredietgever om redelijke afbetalingsplannen te aanvaarden of voor te stellen, die dan worden goedgekeurd of geweigerd. Als de schuldenaar niet in staat is om zich aan een afbetalingsplan te houden, moet er ook een vaststelling van onvermogen gebeuren.

Jean Philippe Ducart (Test-Aankoop): Schulden en overmatige schuldenlast staan op de politieke agenda in 2023. Men wil eerst de registratie van gegevens in de CKP verbeteren (door ook ongeoorloofde debetstanden te registreren), wat kan leiden tot een betere analyse van de kredietwaardigheid door kredietverstrekkers. Er liggen ook twee wetsontwerpen op tafel: een voorontwerp van de minister van Justitie over onbetwiste schuldvorderingen in B2C en een voorontwerp over de (moratoire) herstelprocedure en de aanpassing van de CSR-procedure. Er is echter meer nodig. De macht van schuldbemiddelaars en rechters die schuldenaars willen helpen, moet

uitgebreid worden. Tegelijk moeten de mogelijkheden van gerechtsdeurwaarders worden beperkt omdat die het onvermogen van de schuldenaar kunnen verergeren. Ze mogen enkel tussenkomen als laatste redmiddel om de beslaglegging uit te voeren.

Patrick Delcambre (Cofidis, BVK): De grootste moeilijkheid waarmee Cofidis wordt geconfronteerd, is dat het vrijwel onmogelijk is om contact op te nemen met de schuldenaar, die soms zijn kop in het zand steekt. Snel actie kunnen ondernemen door een contact met of van de schuldenaar, kan sneller tot een oplossing leiden door een afbetalingsplan te onderhandelen. Zo zijn er minder zorgen en wordt de schuld niet groter.

Om deze paneldiscussie af te ronden wil ik jullie nog een laatste vraag stellen om de link naar de rode draad doorheen het colloquium te leggen. Denken jullie dat we al kunnen spreken van verantwoord krediet? Of kan het nog beter en hebben jullie aanbevelingen voor het consumentenkrediet van morgen?

Jean Philippe Ducart (Test-Aankoop): Test-Aankoop is tevreden met de bestaande instrumenten, op voorwaarde dat die correct worden gebruikt. Het heeft de volgende aanbevelingen voor de toekomst:

- Meer middelen voor schuldbemiddelingsdiensten en rechters.
- Uitvoering van het voorontwerp van wet over de (moratoire) herstelprocedure voor de hiervoor vermelde schulden.

Patrick Delcambre (Cofidis, BVK): Consumenten worden zeer goed en soms misschien wel te goed door de wetgeving beschermd. De tussenkomst van DSB's kan leiden tot het herstellen van een vertrouwensvolle dialoog tussen de schuldenaar en de schuldeiser, zodat ze over afbetalingsplannen kunnen onderhandelen. DSB's mogen echter niet langer trachten om tijd te winnen en vervolgens onjuiste argumenten aan te voeren (verjaring, nietigheid van het contract enz.). Hij heeft de volgende aanbevelingen voor de toekomst:

- De wet wijzigen zodat kredietverstrekkers kunnen ingrijpen door de maandelijkse betalingen aan te passen voor er sprake is van wanbetaling (wat de huidige wet niet toestaat en wat wordt geweigerd door de FOD Economie).
- Het probleem oplossen voor de opzegging door te werken aan bewustmaking.
- Meer preventiecampagnes voeren.

Min Berghmans (SAM): De CSR-procedure is omslachtig en heel invasief. Sommige schulden (vaak schulden aan de overheid) moeten na afloop van het plan toch nog worden afbetaald omdat ze als onsamendrukbaar worden beschouwd. Hij heeft de volgende aanbevelingen voor de toekomst:

- De CSR-procedure hervormen.
- Voorzien in een recht om vergeten te worden.

THEMA 4

Sluit verantwoord krediet bepaalde consumenten uit?

Le crédit responsable conduit-il à exclure certains consommateurs ?

Elisa DEHON
Economiste, Observatorium Krediet en Schuldenlast

Powerpoint Presentatie

Is er een keerzijde aan verantwoord lenen? Bestaat er geen risico dat sommige consumenten die anders wel toegang tot krediet zouden hebben, nu worden uitgesloten?

In eerste instantie kunnen we de term kredietuitsluiting definiëren, waarbij we een onderscheid maken tussen drie categorieën.

Kredietuitsluiting is een thema dat in de context van financiële uitsluiting wordt onderzocht. De Europese Commissie (2008)[22] definieert deze term als volgt:

> **Financiële uitsluiting** is een proces waarbij mensen moeilijkheden ondervinden om toegang te krijgen tot en/of gebruik te maken van financiële diensten en producten op de reguliere markt die aan hun behoeften zijn aangepast en die hen in staat stellen een normaal sociaal leven te leiden in de samenleving waarvan ze deel uitmaken.

Krediet is een essentieel instrument om actief aan het economische leven te kunnen deelnemen door personen toegang te bieden tot bepaalde goederen en diensten die ze niet in één keer kunnen betalen (een voertuig, meubels enz.). Als mensen geen toegang hebben tot of geen gebruik kunnen maken van krediet, kan dat op tal van manieren gevolgen hebben voor hun sociale inclusie.

[22] Financial services provision and prevention of financial exclusion, Europese Commissie, 2008

De Europese Commissie (2008) verdeelt de uitsluiting van krediet onder in drie categorieën:

- Toegang tot krediet wordt geweigerd.
- Toegang hebben tot ongepaste vormen van krediet bij alternatieve kredietverstrekkers: oplichters, leningen met een te hoge rente, met slechte voorwaarden enz.
- Toegang hebben tot ongepaste vormen van krediet bij erkende kredietverstrekkers: de vorm van krediet is totaal ongeschikt voor de consument of leidt onvermijdelijk tot wanbetaling.

Doet dit probleem zich ook voor in België? Er zijn geen gegevens of specifieke enquêtes beschikbaar die financiële uitsluiting en specifiek uitsluiting van toegang tot krediet in België onderzoeken. We kunnen wel op basis van verschillende gegevens een gedeeltelijk beeld van deze problematiek schetsen.

Aan de hand van gegevens van de CKP en Statbel (over de bevolking) hebben we een beeld van het aantal personen dat geen consumentenkrediet heeft in België. Om dit te doen, nemen we gewoon het aantal meerderjarigen in België - met andere woorden de personen die kredietnemers kunnen zijn - en trekken daar het aantal kredietnemers met ten minste één consumentenkrediet van af. Het aantal personen zonder krediet is sinds 2011 meer dan verdubbeld (+104% tot 2022). Het feit dat een persoon geen krediet neemt, betekent echter niet noodzakelijk dat die persoon een krediet werd geweigerd. Niet-gebruik kan ook wijzen op een persoonlijke keuze om geen gebruik te maken van krediet omdat de persoon over voldoende middelen beschikt om de dingen aan te kopen die hij/zij wil of omdat die persoon om culturele redenen of specifieke waarden het gebruik van krediet wil vermijden.

Het is ook moeilijk om een beeld te krijgen van de toegang tot alternatieve kredietverstrekkers omdat de overheid deze kredietverstrekkers moet identificeren. De FSMA maakt echter elk jaar het aantal meldingen van consumenten bekend over fraude en ongeoorloofde aanbiedingen van financiële producten en diensten. Sinds 2017 zien we een toename van het aantal meldingen over fraude en ook een toename van de omvang ervan in verhouding tot alle meldingen die de FSMA ontvangt. In 2022 is dit cijfer echter voor het eerst gedaald.

Een studie van de NBB[23] toont aan wie consumentenkredieten met bijzonder hoge rentetarieven aangaat. Hieruit blijkt dat sommige huishoudens, ondanks een daling van de rentetarieven de voorbije jaren, nog steeds een hoge rente betalen voor leningen die ze gebruiken om hun schulden af te lossen of om hun courante kosten en andere aankopen te dekken. Op het eerste gezicht lijkt het dus dat deze huishoudens over het algemeen lagere inkomens en minder nettovermogen hebben dan degenen die

[23] de Sola M., Francart A., Piette Ch. en Zachary M.D., *Who pays? An analysis of the cost of consumer credit in Belgium, regulation and implications, december 2021, NBB Economic Review*

gebruikmaken van consumentenkrediet tegen een lager rentetarief. Bovendien zeggen deze huishoudens dat ze meer moeite hebben om regelmatig te sparen en vragen ze geen andere leningen aan uit angst te worden afgewezen.

Met deze weinige gegevens kunnen we ons echter niet echt een beeld vormen van de omvang van de problematiek van kredietuitsluiting in België. Om het aantal getroffenen echt in kaart te brengen, moet er een breed onderzoek naar hun aantal en hun profiel worden verricht.

Tot slot kunnen we enkele struikelblokken noemen die de toegang tot krediet in de weg staan. Volgens Finance Watch[24] kunnen twee soorten struikelblokken de toegang tot krediet belemmeren.

De kredietnemer moet voldoen aan de financiële eisen van de kredietverstrekker, wat de toegang tot krediet belemmert. De kredietverstrekker kan zonder voorafgaande informatie geen onderscheid maken tussen kredietnemers die al dan niet in gebreke zullen blijven. Om dit probleem op te lossen, gaat die de kandidaat-kredietnemer onderwerpen aan een beoordeling. Op basis van een aantal kenmerken (inkomen, gezinssamenstelling, soort arbeidsovereenkomst enz.) bepaalt de kredietverstrekker het risico op wanbetaling door de potentiële kredietnemer en beslist die om een krediet al dan niet te verlenen. Deze praktijk is volkomen gerechtvaardigd en stelt de kredietverstrekker in staat om zichzelf gedeeltelijk tegen het risico van wanbetaling te beschermen.

De struikelblokken om toegang te krijgen tot krediet hebben echter niet alleen met de kredietverstrekker te maken. Een aantal ervan zijn ook een gevolg van het feit dat de eventuele kredietnemer over onvoldoende vaardigheden beschikt. Het eerste struikelblok heeft te maken met de toenemende digitalisering van de samenleving, die de toegang tot financiële producten in de weg staat. Hierdoor hebben in sommige gevallen alleen personen die over digitale middelen beschikken en weten hoe ze die moeten gebruiken, toegang tot krediet.

Het tweede struikelblok heeft te maken met de (taalkundige en/of financiële) kennis van de potentiële kredietnemer. Problemen met het begrijpen van geschreven of gesproken taal kunnen de toegang tot krediet beïnvloeden voor zowel moedertaalsprekers als sprekers van vreemde talen. Om het juiste krediet te kiezen, hebben mensen bovendien financiële kennis nodig om te beoordelen welke kredietaanbieding het beste bij hun situatie past, om te weten hoe ze een budget moeten beheren, om een maandelijkse betaling te doen en om te begrijpen wat krediet is en hoe ze het moeten gebruiken.

[24] Finance Watch vermeldt als derde struikelblok het aantonen van identiteit en woonplaats. Omdat dit struikelblok echter veeleer gevolgen heeft voor de toegang tot een bankrekening, vinden we het niet relevant om er in deze nota dieper op in te gaan. (Finance Watch, Financial exclusion: Making the invisible visible, A study on societal groups encountering barriers to accessing financial services in the EU, maart 2020)

Niet alleen is de toegang tot krediet moeilijk door een gebrek aan bepaalde vaardigheden (digitaal, taalkundig, financieel), maar is er ook een zelfuitsluitingseffect door een gebrek aan zelfvertrouwen of eigenwaarde bij deze potentiële klanten.

Anne FILY
Senior Research Coordinator, Réseau Financité

Christophe LEGRAND
Adviseur microkredieten voor particulieren, Crédal

Powerpoint Presentatie

Bij deze paneldiscussie hebben we het geluk dat we twee complementaire standpunten hebben, het ene meer gebaseerd op onderzoek, het andere meer op de praktijk. Ik nodig onze twee panelleden uit om hun organisaties voor te stellen.

Anne Fily (Financité): Financité is een vzw actief op het gebied van verantwoorde, solidaire financiering en staat voor iedereen klaar. Ze maakt mensen bewust van de uitdagingen van financiering via workshops, conferenties, debatten en evenementen. Financité organiseert bewustmakingscampagnes voor het grote publiek over onder meer greenwashing bij het investeren, de digitalisering van bankieren, het verdwijnen van geldautomaten en de gevaren die jonge beleggers lopen door het 'advies' van influencers te volgen. De vzw publiceert ook elk jaar studies en analyses over bijvoorbeeld maatschappelijk verantwoord investeren in België of over hoe het zit met financiële inclusie in ons land. Heel veel mensen zijn het slachtoffer van exclusie, sommige bevolkingsgroepen ook meer dan andere. We denken aan daklozen, migranten, mensen met overmatige schuldenlast, werkende personen in armoede, alleenstaanden, zelfstandigen, eenoudergezinnen, ouderen, slachtoffers van de digitale kloof, personen met een handicap enz. Een groot deel van de financiële uitsluiting lijkt het gevolg te zijn van het onvermogen of het gebrek aan wil van commerciële dienstverleners om producten en diensten aan te bieden die aangepast zijn aan de behoeften van alle geledingen van de maatschappij.

Christophe Legrand (Crédal): Crédal is een ethische en maatschappelijk verantwoorde financiële coöperatie. Ze is actief in Brussel en Wallonië. Crédal is ontstaan als een initiatief van burgers voor burgers. 80% tot meer dan 90% van hun fondsen worden opnieuw in de echte, lokale economie geïnvesteerd. Zowel particulieren als professionals kunnen bij Crédal terecht als ze geld nodig hebben. Personen die een microkrediet afsluiten, kunnen meestal niet bij klassieke bankinstellingen terecht en hebben vaak financiële problemen (we verwijzen naar hun PPT voor meer informatie over Crédal : Powerpoint Presentatie).

Worden kredieten volgens jullie vaker geweigerd in België? En wat zijn de gevolgen hiervan?

Anne Fily (Financité): Er zijn weinig gegevens beschikbaar om kredietweigeringen te meten. Omdat er geen recht op krediet is, is het vrij ingewikkeld om dit te beoordelen. Uit een enquête uitgevoerd in 2020-2021 over het financiële gedrag van gezinnen blijkt echter dat 5% van de gezinnen kredietbeperkingen heeft. Dit is een stijging ten opzichte van de 3% uit de enquête van 2017. Uit de cijfers van de Centrale voor kredieten blijkt geen echte daling in het aantal toegekende kredieten, maar wel een kentering in het type verstrekte kredieten: meer leningen op afbetaling en minder kredietopeningen.

Zelfs als er geen recht op krediet is, zoals Muhammad Yunus zei, de winnaar van de Nobelprijs voor de Vrede die microkrediet ontwikkelde om mensen uit de armoede te halen in Bangladesh, moet iedereen toegang kunnen krijgen tot krediet dat afgestemd is op zijn profiel en behoeften. Dit is des te belangrijker wanneer mensen onvoldoende kunnen sparen om hun uitgaven voor essentiële goederen en diensten te dekken.

Komen bij Crédal mensen aankloppen die door banken werden geweigerd?

Christophe Legrand (Crédal): We hebben geen echte statistieken over aanvragers aan wie krediet werd geweigerd, maar mensen die naar Crédal komen, weten vaak dat ze elders geen krediet krijgen. Bij Crédal is er ook geen sprake van een onvervreemdbaar recht op krediet. Klanten krijgen wel een antwoord afgestemd op hun situatie. We onderzoeken eerst waarvoor het krediet moet dienen en analyseren de financiële en budgettaire situatie van de aanvrager. Soms kan een krediet bij een traditionele bank een snellere oplossing zijn. Als we een dossier aanvaarden, zijn daar vaak voorwaarden aan verbonden. Het gaat met andere woorden om een 'ja, maar' omdat alle aspecten van de financiële, sociale en gezinssituatie van de potentiële kredietnemer moeten worden beoordeeld.

Kan een meer verantwoorde wetgeving met betrekking tot de beoordeling van de kredietwaardigheid van kredietaanvragers ertoe leiden dat sommige aanvragers worden afgewezen? En is de zogenaamde kredietscore problematisch?

Anne Fily (Financité): We horen meestal twee vormen van kritiek op de kredietscore. Er kunnen discriminerende criteria worden gebruikt die nadelig uitpakken voor aanvragers en de beslissing is soms alleen op een geautomatiseerde verwerking van informatie gebaseerd. De beoordeling van een kredietaanvraag verloopt uitsluitend via statistische correlaties, zonder rekening te houden met de individuele specifieke situatie van de kredietaanvrager. En ook al heeft elke instelling haar eigen model, blijken werklozen of mensen met een leefloon automatisch een lage score te krijgen. Als hun situatie op een persoonlijkere manier was geanalyseerd, hadden ze krediet kunnen krijgen. Het is ook niet duidelijk hoe zwaar criteria en verzamelde gegevens precies wegen. De verleiding is voor sommige kredietverstrekkers groot om zoveel mogelijk

informatie over aanvragers in te winnen door sociale netwerken, online transacties en gegevens over betalingstransacties te raadplegen, wat door open banking eenvoudiger is geworden. Misbruiken zijn niet uitgesloten aangezien fintech-bedrijven deze gegevens verhandelen.

Hoe verleent Crédal krediet? In welk opzicht zijn jullie een alternatief voor 'traditionele' kredietverstrekkers?

Christophe Legrand (Crédal): Aanvragers komen direct in contact met onze eerstelijnsdienst. Een Crédal-medewerker gaat na of de aanvrager voor sociaal krediet in aanmerking komt. De vraag en de behoeften van de klant worden onderzocht. Daarna vindt een snelle check plaats, vaak over de telefoon. We vragen bijvoorbeeld naar de gezinssamenstelling, inkomsten, hoeveel huur de aanvrager betaalt, of er eventuele schulden zijn enz. Bij schuldenlast of overmatige schuldenlast kan een krediet worden geweigerd. Bij Crédal voeren we een nauwkeurige budgetanalyse uit om te bepalen of er ruimte is voor terugbetaling. De kredietaanvraag wordt ter goedkeuring aan het kredietcomité voorgelegd. In het comité zetelen onder meer schuldbemiddelaars en financiële experts.

Gebruikt u hierbij kredietscores? Zo nee, waarom niet?

Christophe Legrand (Crédal): We maken geen gebruik van kredietscores. We hebben geen specifieke tabellen. We begeleiden kredietnemers wel op een intensieve en persoonlijke manier. Daarvoor voeren we een algemene sociaal-professionele analyse uit, onderzoeken we de financiële en budgettaire situatie en gaan we na wat de toekomstperspectieven zijn.

Ziet u nog andere hinderpalen voor de toegang tot krediet die we moeten belichten?

Christophe Legrand (Crédal): Er zijn de bekende hinderpalen, zoals een te laag inkomen, schulden of de leeftijd. Daarnaast zijn er nog andere hinderpalen, zoals onvoldoende beheersing van de landstalen, een laag zelfbeeld en zelfuitsluiting.

Anne Fily (Financité): We delen de mening van Crédal over hinderpalen. Kredietnemers die geen toegang tot klassiek krediet hebben, doen soms een beroep op familie en vrienden voor leningen. In België zijn er tontines, gemeenschappen die zichzelf financieren en waar leden elkaar geld lenen. Helaas zijn er ook malafide kredietverstrekkers die focussen op mensen die geen toegang hebben tot krediet.

Om deze paneldiscussie af te ronden wil ik jullie nog een laatste vraag stellen om de link naar de rode draad doorheen het colloquium te leggen. Denken jullie dat we al kunnen spreken van verantwoord krediet? Wat heeft de toekomst in petto voor consumentenkrediet?

Christophe Legrand (Crédal): Crédal vindt dat de verantwoordelijkheid voor een krediet evenzeer bij de kredietverstrekker ligt als bij de kredietnemer. Omdat we verantwoording aan onze coöperanten moeten afleggen, moeten we nog beter letten op de voorwaarden waaronder we kredieten verstrekken en waarvoor de kredieten worden gebruikt. We zijn er dan ook trots op dat 80% tot meer dan 90% van het geld terugvloeit naar de echte, lokale economie.

Anne Fily (Financité): We zijn op de goede weg met onze kredietwaardigheidsbeoordeling. Jammer genoeg vormt de toegang tot krediet nog steeds een probleem. Met dit in gedachten zijn we voor de oprichting van een observatorium voor financiële inclusie.

Conclusie

Caroline JEANMART
Sociologe en directrice van het
Observatorium Krediet en Schuldenlast

We naderen het einde van een dag die heel informatief was en heel wat discussies opleverde. Het is een waar genoegen om een evenement af te sluiten dat verschillende disciplines de kans bood om hun expertise te delen en dat professionals met soms diametraal tegenovergestelde standpunten de gelegenheid bood om naar elkaar te luisteren en met elkaar in gesprek te gaan.

Ik wil deze dag afronden zonder al te veel uit te wijden en terugkomen op de kwestie van verantwoordelijkheid en op de aanbevelingen van de verschillende sprekers.

1. Wat is verantwoord krediet?

Tegenwoordig krijgt alles een label - een zogenaamd kwaliteitslabel - opgekleefd en heeft iedereen het over 'ethische' en 'verantwoorde' producten. Sommigen hebben het zelfs over "Ons pact verantwoord lenen".

Toen ik deze conclusie aan het voorbereiden was, heb ik de volgende - heel basic, geef ik grif toe - oefening gedaan en gegoogeld naar 'verantwoord krediet'. Ik raadpleegde de eerste 50-60 hits. Ik ben me er terdege van bewust dat dit niet representatief is, maar het geeft een idee van de informatie die over het thema van dit colloquium de ronde doet.

Eerst kwam ik terecht op gesponsorde websites in de trant van: "Vraag je krediet aan in 3 minuten." Die liet ik snel links liggen en ging door naar websites van kredietverstrekkers of vertegenwoordigers van kredietverstrekkers. Er is geen eenduidige definitie van verantwoord krediet, maar je vindt op deze websites wel termen en uitdrukkingen terug die ik ook hier de hele dag door heb gehoord. Hierna de meest voorkomende:

- "Informatie en advies";
- "Transparantie";
- "Duidelijk kostenoverzicht";
- "Product op maat";
- "Het budget van de aanvrager respecteren";
- "Vertrouwelijkheid en respect voor de bescherming van persoonsgegevens";
- "Individuele analyse en beheer";
- "Verificaties en beoordeling/risicobewustzijn/nauwgezet onderzoek";
- "Heldere communicatie";
- "Begeleiding, klantenservice, gids, partner";
- "Betrouwbaarheid van de kredietverstrekker";
- "Meer dan wettelijk is vereist";
- "Vertrouwen";
- "Maatwerk"

Als je doorklikt naar sites in buurlanden vind je dezelfde boodschap terug!

De term 'overmatige schuldenlast' wordt ook vaak gebruikt. Sommige sites bestempelen het weigeren van krediet ook als een verantwoordelijk signaal.

In de eerste 50-60 hits is er echter nergens sprake van verantwoordelijke consumenten. Ze hebben het alleen over de kredietverstrekker. Jan Verplaetse toonde nochtans duidelijk aan dat het om een gedeelde verantwoordelijkheid gaat.

Bovendien is de link tussen krediet en "verantwoordelijkheid" niet erg duidelijk. Over wie/wat hebben we het precies? Soms hebben we het over "verantwoorde producten", over "verantwoord gedrag", over een "verantwoorde aanpak" en over "verantwoordelijke personen" (kredietverstrekkers, consumenten enz.). Wie of wat wordt verondersteld verantwoord of verantwoordelijk te zijn? Personen, producten?

Ik vind dat alle betrokken partijen die verantwoordelijkheid delen. Die verantwoordelijkheid is natuurlijk wel beladen met waarden.

Volgens mij is die verantwoordelijkheid evenwichtig over alle betrokken partijen verdeeld: de Europese wetgever, de Belgische wetgever, de Belgische toezichthouder, de kredietverstrekker en de consument.

2. Verantwoord krediet: doel bereikt?

De titel van het colloquium luidt: "Verantwoord consumentenkrediet: doel bereikt?". Ik wil jullie mening hierover horen. [Er volgt een telefonische enquête onder de deelnemers. 105 personen nemen eraan deel.] De meningen in de zaal zijn verdeeld. Volgens 38% van de respondenten is het doel van verantwoord krediet bereikt. Dit betekent dat dit voor 62% niet het geval is. Ik heb bewust geen 'tussenliggend' antwoord voorgesteld om jullie te dwingen een standpunt in te nemen. Uiteraard is het moeilijk om deze vraag met een duidelijke ja te beantwoorden.

Als die vraag aan mij persoonlijk zou worden gesteld, gaf ik een tweeledig antwoord: ja en nee.

Ja, als we een macro-economische en globale analyse maken, zien we dat het aantal wanbetalingen en de uitstaande bedragen afnemen, dat de markt het goed lijkt te doen en dat de overgrote meerderheid van de kredietnemers hun verplichtingen nakomen, zoals Elisa Dehon in haar presentatie aantoonde. Bovendien gaat het in de dossiers van de bemiddelingsdiensten steeds minder over krediet, hoewel hier nu weer een kentering in lijkt te komen. Zoals tijdens de dag ook werd opgemerkt, is de Belgische wetgeving inzake consumentenbescherming vrij streng in vergelijking met andere landen.

Nee, als we rekening houden met de kredietnemers die in gebreke blijven. De vraag die we ons hierbij wel moeten stellen, is: wanneer werd het krediet gesloten? Is de budgettaire situatie van het gezin erop achteruitgegaan? We moeten het ook hebben over schuldinvordering. Vormen de invorderingsprocedure en de kosten die ermee gepaard gaan, niet het probleem?

Voor mij is krediet in twee gevallen problematisch.

Er is een probleem met de kredietverstrekkers:

- wanneer een consument met een erg hoge schuldenlast op enkele maanden tijd toch meerdere consumentenkredieten kan afsluiten;
- wanneer de reclame focust op personen die het risico lopen op problematische schulden of wanneer ze niet duidelijk genoeg is over de mogelijke gevaren die er aan een krediet zijn verbonden.

Er is een probleem met consumenten:

- wanneer ze foute informatie aan de kredietverstrekker bezorgen;
- wanneer een gezin consumentenkrediet als een terugkerende bron van inkomsten gebruikt. Ik heb het dan specifiek over kredietopeningen. Sommige mensen gebruiken krediet omdat ze het even moeilijk hebben en onvoldoende inkomen hebben om in hun basisbehoeften te voorzien. Ze gebruiken het krediet met andere woorden om hun budget in evenwicht te houden, maar houden er geen rekening mee dat het moet worden terugbetaald. En dat is waar het allemaal uit de hand loopt.

Een aantal sprekers nam in de loop van de dag ook een standpunt in over deze kwestie, zonder tot een echt besluit te komen. Ze benadrukken het belang van effectievere en gerichtere controles op kredietverstrekkers, op de verantwoordelijkheid van de kredietverstrekker wat reclame en de schuldgraad van gezinnen betreft en op het belang van de betrouwbaarheid van de informatie die de consument de kredietverstrekker bezorgt.

3. Verantwoord krediet: wat zijn de aanbevelingen?

Tijdens de presentaties en discussies kwamen zowel sprekers als deelnemers met aanbevelingen voor verantwoord consumentenkrediet. We vatten die hierna samen.

Onderzoek:

- Kunnen beschikken over meer publieke statistische data over krediet;
- Onderzoek voeren naar de redenen voor het weigeren van krediet;
- Een betere kijk hebben op gegevens die voor de kredietscore worden gebruikt;
- Werk maken van onderzoek waardoor alle betrokkenen elkaar beter leren kennen, om bijvoorbeeld de onderlinge communicatie te verbeteren;
- Een Belgisch Observatorium voor financiële inclusie oprichten.

Wetgeving en procedure:

- Precontractuele informatie duidelijker maken en nauwkeuriger oplijsten;
- Wetgeving over groene leningen verder uitwerken;

- De procedure over betalingsfaciliteiten herwaarderen (art. 107 van het WER);
- De kwestie van de verjaring opnieuw onder de loep nemen;
- Strengere regels hanteren voor kosten die schuldeisers en hun schuldinvorderaars bij het invorderen van schulden mogen aanrekenen;
- Het eenvoudiger maken voor schuldeisers en schuldenaars om te onderhandelen over afbetalingsplannen voor consumentenkrediet;
- Zorgen voor een betere omkadering van hergroepering van kredieten;
- Test-Aankoop is voorstander van het wetsontwerp dat voorziet in een herstructurering van schulden en in een bijsturing van de CSR-procedure. Het Observatorium is geen voorstander van schuldherstructurering. Het wil de procedures (minnelijke schuldbemiddeling en CSR) verbeteren;
- De mogelijkheid bieden om de voorwaarden van een consumentenkredietovereenkomst wettelijk te wijzigen (met instemming van alle partijen);
- Voorzien in een recht om vergeten te worden.

Partijen:

- De positie van de vrederechter als centrale speler in de strijd tegen overmatige schuldenlast (voor de CSR) behouden. De toegang tot de rechter versnellen en meer middelen ter beschikking stellen;
- Erkende schuldbemiddelingsdiensten een duidelijker en beter statuut geven, hun onderhandelingspositie versterken en ze meer middelen geven.

Preventie

- Strengere regels voor reclame voor kredieten;
- Consumenten beter informeren (over hun rechten, met wie ze contact kunnen opnemen bij problemen enz.);
- Initiatieven en hulpmiddelen voor financiële educatie ontwikkelen.

4. Dankwoord

Ik wil graag afsluiten met een paar woorden van dank, niet louter uit beleefdheid, maar oprecht gemeend.

Ik bedank van harte alle sprekers voor hun deelname aan de verschillende voorbereidende vergaderingen, hun inzet en de kwaliteit van hun bijdragen. Jullie hebben allemaal jullie eigen visie, maar jullie zijn toch uit jullie comfortzone gestapt en hebben met respect geluisterd naar de standpunten van anderen.

Dank aan Bertel De Groote voor het modereren. U weet altijd perfect de juiste balans te vinden in deze rol van evenwichtsoefening en commentator.

Dank aan Vincent Magnée voor het mogen gebruiken van dit auditorium en natuurlijk voor zijn inzet voor de vzw.

Hartelijk dank aan alle deelnemers. We hadden het geluk om mensen met zeer uiteenlopende achtergronden en benaderingen te kunnen samenbrengen.

Hartelijk dank aan de tolken en het personeel van de NBB.

Ik kan niet eindigen zonder een knipoog naar Robert Geurts, die hier vandaag niet aanwezig is, maar die een van de opstellers was van de wet van 1991.

En last but not least, een heel groot dankjewel aan het team van het Observatorium, dat dagelijks alles in het werk stelt om deze mooie vzw draaiende te houden. Een speciaal woord van dank aan Elisa voor het leiden van het project van a tot z en aan Virginie, die het op korte termijn van Sabine overnam.

Observatorium voor Krediet en Schuldenlast

Adres : Château de Cartier, Place du Perron, 38, 6030 Marchienne-au-Pont
Tel : 071/33.12.59 - Fax : 071/32.25.00
Algemeen email : info@observatoire-credit.be
Website : http://www.observatoire-credit.be
Ondernemingsnr. : 0452.320.403 – RPM Hainaut (afd. Charleroi)
IBAN : BE91 0682 4452 2576
Verantwoordelijk uitgever : Vincent MAGNEE

Editeur responsable: Vincent MAGNEE, L'Observatoire du Crédit et de l'Endettement ASBL
Verantwoordelijke uitgever: Vincent MAGNEE, Observatoirium Krediet en Schuldenlast vzw